

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

поскольку она помогает исследователям осознать свою собственную позицию и то, как это может повлиять на их интерпретацию данных. Рефлексивность также может помочь исследователям определить области, в которых необходимы дальнейшие исследования, и может привести к новому пониманию и взглядам на практику перевода и убеждения.

На ряду с рефлексивностью немаловажным является контекстуализация, которая включает размещение данных в более широком социальном и культурном контексте. В переводоведении контекстуализация важна для понимания социальных и культурных факторов, формирующих переводческие практики и убеждения, а также для выявления более широких последствий переводческих практик для общества в целом. Этот подход может помочь исследователям определить области, в которых необходимы дальнейшие исследования, и может привести к новому пониманию и взглядам на роль перевода в формировании социальных и культурных практик. Например, при изучении методов перевода в контексте миграции исследователи могут использовать контекстуализацию для изучения того, как методы перевода формируются более широкими социальными и культурными факторами, такими как языковая политика, властные отношения и формирование идентичности. Понимая социальный и культурный контекст практики перевода в этом контексте, исследователи могут получить представление о том, как перевод используется для обсуждения и решения проблем миграции, а также о последствиях этих практик для использования языка и формирования идентичности. Так же применение этнографического метода в исследованиях цифрового перевода может способствовать более всестороннему и тонкому пониманию того, как цифровые технологии формируют переводческую практику и убеждения. Несмотря на то, что использование этого метода в быстро развивающейся области изучения цифрового перевода, безусловно, сопряжено с трудностями, его преимущества значительны. Применяя рефлексивный и контекстуальный подход к изучению практик цифрового перевода, исследователи могут помочь обеспечить разработку технологий и практик перевода таким образом, чтобы они отвечали потребностям и ценностям различных сообществ, которым они служат.

Помимо потенциального вклада в переводоведение, использование этнографического метода в исследованиях цифрового перевода не лишено проблем. Одной из ключевых проблем является необходимость для исследователей ориентироваться в быстро меняющемся ландшафте цифровых технологий. По мере появления новых и развития существующих технологий исследователи должны быть в курсе последних событий, чтобы точно фиксировать способы использования этих технологий в практике перевода. Несмотря на эти проблемы, потенциальный вклад этнографического метода в исследования цифрового перевода делает его ценным и необходимым инструментом для исследователей в этой области. Он позволяет переводчику лучше понимать язык и культуру, с которыми он работает, что в свою очередь помогает производить более точный и адаптированный перевод. Без этнографического подхода, переводчик может пропустить некоторые важные нюансы языка и культуры, что может привести к неточному переводу.

Список использованных источников

1. Gambier, Yves & Luc van Doorslaer. Handbook of Translation Studies. Amsterdam, Filadelfia: John Benjamins, 2010 – 458 с.
2. Латышев Л. К., Семенов А. Л. Перевод: теория, практика и методика преподавания. – М.: Академия, 2003. – 192 с.
3. Сысоев П.В. Основные положения коммуникативноэтнографического подхода к обучению иностранному языку и культуре, 2014 – 200 с.

ӘОЖ 811.119

АҒЫЛШЫН ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ТІЛДЕРІНДЕГІ АУДАРМА МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ибашева Мадина Ералықызы

imadina2710@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Филология факультеті магистранты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – ф.ғ.д., доцент Қызырова А.М.

Ағылшын тілі халықаралық аренада жұмыс істейтін негізгі тілге, дипломатия және бизнес, туризм және мәдениет, әлемдік экономика және саясат, білім және ғылым, озық технологиялар мен құқық тіліне айналды. Осыған байланысты болашақ экономистердің мамандығы бойынша ағылшын тілінің арнайы лексикасын қалыптастыру маңызды болып көрінеді. Бүгінгі таңда біздің еліміздегі бизнес саласы жоғары даму қарқынымен ерекшеленеді. Осыған байланысты шет тілдерін үйрену, оларды шет елдермен экономикалық ынтымақтастық үшін, сондай-ақ шетелдік фирмаларда жұмыс істеу үшін тәжірибеде қолдану қажеттілігі туындайды.

Қоғамдық өмірдің барлық салаларының жаһандану дәуірінде қазақ тілі мен басқа да ұлттық тілдердің сөздік құрамы шет тілді бизнес-терминдерді немесе байлық ұғымдарын аударма процесінде үлкен қиындықтар туғызады. Осыған байланысты қазіргі тіл ғалымдары шет тілдерінен алынған байлық терминологиясын зерттеп жатыр. Бұл ретте барлық экономикалық терминдерді қазақ тіліне аудару оларды іс жүргізуде де, өндірісте де ауызша сөйлеуде кеңінен қолдануға алғышарттар жасайды.

Байлық терминдері әртүрлі тәсілдермен аударылатыны және қолданылатыны белгілі, көбіне олар жартылай аударылады және көбінесе транслитерация арқылы беріледі, яғни аударылмайды. Әдетте байлық терминдері бір, екі немесе одан да көп сөзден тұрады. Аудармашы бірнеше сөзден тұратын терминдерді аударуда, олардың тұжырымдамалық баламаларын басқа тілде табуда және мағыналарды беруде айтарлықтай қиындықтарға тап болады. Өйткені мұндай тіркестердің тұтас мағынасы оларды құрайтын жеке сөздердің мағынасынан туындамайды. Күрделі сөз тіркестерінің мағыналарының өзара әрекеттесуі негізінде кейбір сөздер негізгі мағынасын жоғалтады және бейнелі түрде қолданылады, нәтижесінде жаңа ұғым қалыптасады. Мұндай күрделі сөз тіркестерін аудару кезінде жоғарыда аталған барлық фактілерді ескермеуге болмайды. Осы сөз тіркестерін құрайтын сөздердің баламалы аудармасы көп жағдайда негізгі ойды өшіреді. Сонымен қатар, орыс немесе ағылшын тілдерінен қазақ тіліне аударғанда сөз тіркестеріндегі сөздердің реті, олардың септік жалғаулары өзгертіні белгілі, нәтижесінде бұл сөз тіркестері әр тілдің жүйесі мен ерекшеліктеріне сәйкес қалыптасады [1, 69].

Тіл білімі тұрғысынан аударманы қарау түпнұсқа мен аударманың мазмұнын толық сәйкестендірудің мүмкін еместігін нақты анықтады. Кез-келген мәтіннің лингвистикалық ерекшелігі, оның мазмұнының белгілі бір лингвистикалық ұжымға бағдарлануы, тек өзіне тән «фондық» білімі мен мәдени-тарихи ерекшеліктері бар, басқа тілде абсолютті түрде «қайта құрылуы» мүмкін емес. Сондықтан аударма бірдей мәтін құруды білдірмейді, бірақ сәйкестіктің болмауы аударманың мүмкін еместігінің дәлелі бола алмайды.

Аударылған мәтіннің кейбір элементтерін аудармада жоғалту бұл мәтіннің аударылмайтындығын білдірмейді: мұндай жоғалту әдетте мәтін аударылған кезде және аударма түпнұсқамен салыстырылған кезде анықталады. Аудармада түпнұсқаның қандай да бір ерекшелігін қайталай алмау - бұл әр түрлі тілдердегі екі мәтіннің мазмұнының сәйкестендірілмеуінің жалпы принципінің ерекше көрінісі. Сәйкестіктің болмауы аудармаға түпнұсқаның мәтіні жасалған коммуникативті функцияларды орындауға кедергі келтірмейді. Мәлімдеменің мазмұнында берілген хабарлама үшін маңызды емес, бірақ тілдік бірліктердің семантикасымен танылған мағыналық элементтер бар екені белгілі.

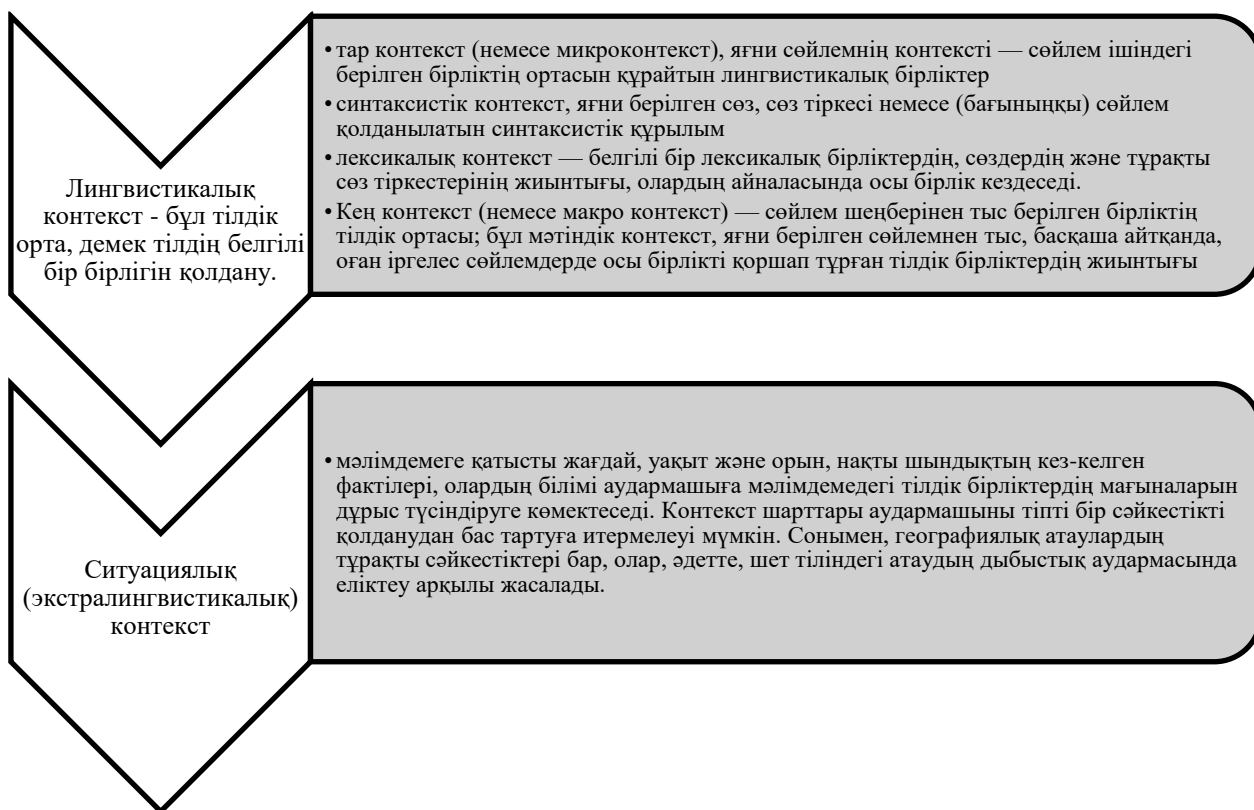
Түпнұсқа мен аударманың мазмұнының абсолютті сәйкестігі мүмкін емес, сонымен қатар аударма жасалатын мақсаттарды жүзеге асыру үшін қажет емес.

Контекст мәселесі көптеген лингвистердің еңбектерінде бірнеше рет қойылады. Контекст дегеніміз - берілген сөздің немесе сөйлемдегі өрнектің тікелей лексикалық ортасы, осы сөздің немесе өрнектің мағынасын айқын ететін немесе оған жаңа реңктер беретін орта.

Аудармамен айналысатын адамға сөз тіркесін құрудан кем емес, сәйкес баламалы сөзді таңдау қиынға соғатыны түсінікті. Аудармашы түпнұсқаның мағынасын жеткілікті түрде қайталай алатын сөзді таңдау үшін әр түрлі лексикалық мүмкіндіктерді, синонимдерді үнемі өлшеп отыруы керек. Сонымен қатар, аудармашының санасы арқылы әр түрлі ойлар өтеді, соның арқасында ол түпкілікті таңдау жасайды.

Контекст лингвистикалық бірліктердің полиемиясын ашуда маңызды рөл атқарады. Әдейі немесе кездейсоқ екіұштылық жағдайларын есептемегенде, контекст бір немесе басқа көп мәнді бірлікте оның барлық мәндерін «алып тастайтын» құрал ретінде қызмет етеді. Осылайша, контекст тілдің белгілі бір бірлігіне бірегейлік береді және аударма тілінде болуы мүмкін осы бірліктің бірнеше баламаларының бірін таңдауға әкеледі. Әрине, контексттің рөлі сөздердің және басқа лингвистикалық мағыналардың көп мағыналылығын шешумен шектелмейді. Аударма процесінде баламаны таңдау үшін кейде белгілі бір бірліктің, атап айтқанда сөздің синтаксистік контекстін ескеру жеткілікті.

Сондықтан контекстке бағдарлау өте маңызды. Сәйкес эквивалентті іздей отырып, біз әрқашан контекстегі сөзді немесе барлық алдыңғы және кейінгі мазмұнға байланысты сөзді айтамыз. Контекстің түрлері 1-суретте көрсетілген.

1-сурет. Контекст түрлері

Еліміздің қазіргі қоғамы үштілділік идеологиясын ұстанады. Бұл үш тілде іскерлік хат алмасуды қажет етеді. Бірақ, өкінішке орай, іс қағаздарын жүргізуде де кемшіліктер мен олқылықтар бар. Сондықтан, көп жағдайда терминдер аударылмайды, бұл қатарынан екі немесе одан да көп кірме сөздерді қолдануға әкеледі. Б.Х.Хасановтың пікірінше, көп ұлтты мемлекеттегі қос тілділік немесе көптілділік тәжірибесі тілдік кедергіні жоюға ықпал етеді. Алғашқылардың қатарында болу үшін нарықтық қатынастар туралы жеткілікті терең білімге ие болу керек, сонымен қатар тілдік стратегия мен коммуникативтік саясатты қолдану маңызды болып саналады. Демек, билингвизм - басқару және коммерция саласындағы тілдік стратегияның бағыттарының бірі.[2, 196]

Алайда, зерттеу үшін алынған «қазына» және «байлық» ұғымдарының аудармасы мағынаны дәл беретінін байқатты. Осы орайда ағылшын-қазақ тілі сөздігінің жоқ екені үлкен қиындық келтірді. Себебі тікелей аударма жоқ болғандықтан, кембридж сөздігің өзі орыс тіліне аударып көрсетеді.

Сондықтан бірінші кезекте қазақ-ағылшын терминологиялық сөздіктері қажет. Қазіргі уақытта қазақ тіліндегі терминдер өмірдің барлық салаларында кездеседі. Байлық ұғымдары жиі кездесетін банк саласындағы көптеген терминдер басқа тілдерден, атап айтқанда орыс және ағылшын тілдерінен алынған. Алынған терминдер қазақ тілінің заңдылықтарына бағынады және морфологиялық, фонетикалық және синтаксистік өзгерістерге ұшырайды. Мысалы, акция, валюта, банк, чек терминдері аударылмайды. Қазақ тілінің көптеген терминдері орыс тілінен алынған, өз кезегінде бұл терминдер орыс тіліне басқа тілдерден келген.

Қазақстан Республикасының және басқа елдердің банк жүйелерін салыстыра отырып, ағылшын терминологиясын меңгеруге, ағылшын тіліндегі терминдердің қазақ тіліндегі баламасын дұрыс таңдауға болады.

Дегенмен мақалада келтірілген және берілген аударма қиындықтарының көптігіне қарамастан, кез-келген тілдік жұпта аударма кезінде мұндай проблемалар туындайтынын түсіну қажет. Ана тілдері мен зерттелетін тілдер арасындағы жүйелік сәйкессіздіктердің мәні болашақ жұмысты болжауға мүмкіндік береді. Мәтінді дұрыс түсіну дағдысын қалыптастыру үшін грамматика мен аударма теориясын білу жеткіліксіз.

Жұмыс тәжірибесі аударма техникасын меңгеру үшін белгілі бір грамматикалық және лексикалық қиындықтарды бөліп көрсету және оларды аударуға үйрету қажет екенін көрсетеді. Әлем тілдерін грамматика тұрғысынан қарастыра отырып, адамның ойлау процесін реттейтін логикалық заңдар барлық тілдер үшін бірдей, ал әр тіл үшін грамматикалық заңдар әр түрлі екенін көруге болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. О.Б.Алтынбекова //Этноязыковые процессы в Казахстане. / Монография. - Алматы: Экономика, 2006. – 416 с.
2. Б.Х. Хасанов //Казахско-русское двуязычие. / Алма-Ата Наука. 1987. - С.196.

ӘОЖ 811.119

РОБЕРТ КИЙОСАКИДІҢ «БАЙЛЫҚ» КОНЦЕПТІСІ

Ибашева Мадина Ералықызы

imadina2710@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Филология факультеті магистранты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – ф.ғ.д., доцент Қызырова А.М.

Байлық жайлы әр дәуірде түрлі пікір болды. Адамдардың байлық жайлы концептісі де сан алуан. Бірі рухани байлықты маңызды деп санаса, бірі білімді өшпейтін байлық, келесісі ата-ананы ең қымбат қазына деп есептейді. Демек бүгінгі күні де әр адамның байлық жайлы ойы әртүрлі. Бұл сұрақ өте пәлсапалық, оны ұзақ уақыт талқылауға болады, дегенмен бір жауапты алу қиын, себебі байлыққа сан аспектілерден қарауға болады.

Әркімнің байлық және оның өлшемдері туралы өзіндік тұжырымдамасы бар. Соның ішінде бүгінгі зерттеу тақырыбына арқау болып отырған Роберт Кийосакидің байлық концептісі де өзіндік сипатқа ие. Оның әлемді жаулаған «Бай әке, жарлы әке» [1] еңбегі байлықтың негізін бейнелейді.

Автор өз еңбегінің кіріспесінде «мектеп балаларды шынайы әлем үшін дайындайды ма?» [1,3] деген сұрақпен бастайды. Ақиқатында әр ата-ана өзінің баласының білім алып, өмірде өз орынын тапқанын қалайды. Бұл тұжырым қазақ халқының «білімдіге дүние